

KRITIČNA REFLEKSIJA UPRAVLJANJA EVROPSKIH VEČKULTURNIH DRUŽB IN ŠOL

dr. Mateja SEDMAK

Znanstveno-raziskovalno središče Koper

Vodja Migrate projekta

Mateja.sedmak@zrs-kp.si

Projekt "Izzivi medkulturnega sobivanja"

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

VSEBINA PREDAVANJA

- I. Kratka predstavitev **Micreate projekta**
- II. Predstavitev **vmesnih rezultatov** Micreate projekta
- III. Nekaj **izkušenj iz drugih evropskih držav** glede integracije priseljenih otrok
- IV. **Kritična refleksija** upravljanja večkulturnosti v evropskih družbah in šolah

I. MiCREATE projekt

Migrant Children and Communities in a Transforming Europe/

Otroci priseljenci in priseljske skupnosti v spreminjajoči se Evropi

<http://www.micreate.eu>

Projekt programa Horizont 2020 Research & Innovation Action

1. 1. 2019 – 31. 12. 2021

15 partnerjev iz 12 držav (Velike Britanije, Danske, Španije, Grčije, Poljske, Avstrije, Cipra, Italije, Hrvaške, Portugalske, Francije in Slovenije)

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement N°822664.

CILJI Micreate projekta

Spodbujati vključevanje različnih skupin priseljenih otrok v družbo prihoda s pomočjo **otrokosrediščnega pristopa** na področju izobraževanja in politik.

Podcilji

- izboljšati **vednost o izkušnjah priseljenih otrok** v novih družbenih okoljih
- preučiti **medvrstniško dinamiko v šolah** glede na integracijske procese
- delati na **zmogljivosti učiteljev in izobraževalnega osebja** za upravljanje s kulturno različnostjo
- **razviti pripomočke** za spodbujanje integracije priseljenih otrok
- oblikovati na otroke osredičena **priporočila glede politik vključevanja** za različne nosilce odločanja

OTROKOSREDIŠČNI PRISTOP

- Ne smemo enačiti z **otroku prijaznim pristopom** (spoštljivost, brez zlorab, počutijo varne, sprejete, spodbujene– so pa lahko v tej vlogi pasivni) ali **individualiziranim pristopom**.
- Obravnava otrok, ki **vklučuje njihov glas in perspektivo** (metodologiji, raziskavi, političnih priporočilih, učnih materialih idr.); otroci **slišani in upoštevani**.
- Upoštevanje **perspektive otrok**: kako otroci doživljajo in opisujejo lastna življenja, kaj je zanje pomembno, kako sami razumejo integracijo/blagostanje in kaj je zanje v tem procesu pomembno.
- Ustvarjanje družbeno-političnega prostora, kjer so **glasovi, pogledi in izkušnje** otrok migrantov **slišani in upoštevani**.
- **Dekolonizacija otroštva!**

IZZIVI:

- **neenakost moči** – nenehna refleksivnost;
- „**prevajanje**« kompleksnih **pogledov otrok** v konkretne indikatorje;
- pogledi otrok **izzovejo trenutne predpostavke** obstoječih integracijskih politik in politične/akademske diskurze o tem, kaj integracija ali otrokova dobrobit pravzaprav sta.

AUTO-REFLEKSIVNOST

- Nenehno **prevpraševanje lastne** pozicije in vpliva
- Odmik od „kolonialnega pristopa“
- Kakšna so moja stališča in kako moja stališča vplivajo na moja dejanja?
- Refleksivna metodologija
- Z **dobrim nameni lahko povzročamo škodo** (reprodukcija esencializma, etnificizma, „drugosti“, vsakdanjega rasizma in diskriminacije)

CILJNE SKUPINE OTROK v Migrate projectu

Vsi otroci: lokalni otroci, na novo prišli otroci, otroci, ki so v državi prihoda že dlje časa, priseljeni otroci druge in tretje generacije, begunci, prosilci za azil, mladoletni migranti brez spremstva...

AKTIVNOSTI MICREATE PROJEKTA

1. PREGLED STANJA

- literature in raziskav na temo migracije in integracije otrok
- analiza koncepta otrokosrediščnosti po disciplinah
- dobre prakse
- inovativne prakse integracije
- politike integracije po državah in na ravni EU

2. ANALIZA STANJA V DRUŽBAH PRIHODA

- podatki, statistike
- nacionalne zakonodaje
- politični diskurz
- medijski diskurz

AKTIVNOSTI MICREATE PROJEKTA

3. RAZISKAVE V ŠOLAH in „VMESNIH PROSTORIH“

- mnenja, izkušnje in delovanje otrok in zaposlenih na OŠ/SŠ (participativno opazovanje, intervjuji, fokusne skupine, ankete) v 6 državah EU.
- izkušnje otrok v azilnih domovih, begunskih centrih in kampih v Turčiji, Grčiji, Italiji, Franciji, Avstriji, Sloveniji, na Poljskem (participativno opazovanje in intervjuji).

4. INTEGRACIJSKI LABORATORIJ

- Preverba po šolah + Otroški nadzorni odbor
- Priročniki za učitelje (medkulturno ozaveščanje, upravljanje z medkulturno različnostjo, reševanje medetničnih konfliktov itd.; IKT aplikacija Digitalno pripovedovanje zgodb, IKT orodje za ozaveščanje o medkulturni raznolikosti)

5. POLITIČNI LABORATORIJ

- Politična priporočila za nacionalno in nadnacionalno raven + Posvetovanja z Otroškim nadzornim odborom

II. PREDSTAVITEV DELNIH REZULTATOV MICREATE PROJEKTA - Slovenija

- Raziskava izvedena med **učitelji in predstavniki šolske skupnosti v Sloveniji.**
- **Raziskava med otroki** v teku Vpliv epidemije Covid-19, uvedbe ukrepov in šolanja na daljavo

METODOLOGIJA

- Predstavniki pedagoške skupnosti (učitelji/ce, svetovalni delavci/ke, psihologi/nje, ravnatelji/ice, multiplikatorji/ke itd.)
- Raziskava izvedena med junijem in decembrom 2019.
- **Vzorec 16 osnovnih in srednjih šol** po Sloveniji (5 regij). Kriterij izbora je bila kulturna raznolikost.
- V raziskavo so bile vključene šole, ki so že bile vključene v druge projekte MIZŠ za spodbujanje medkulturnega sobivanja, kot tiste, ki niso bile vključene v noben projekt.
- Z ravnateljem/co ali osebo zadolženo za vključevanje priseljenih otrok: polstrukturiran intervju (sneman/transkribiran-cca. 1-1,5 ure).
- Med 16 šolami izbrali **7 šol (3 osnovne in 4 srednje): 38 intervjujev in 14 fokusnih skupin, na petih opazovanje z udeležbo.**
- Individualni intervjuji (1 uro) in fokusne skupine (od 1 do 2 ur) - snemani, transkribirani.
- Izvedba: šolsko okolje.
- 5 šol: 15 opazovalnih dni z udeležbo v formalnih (pouk) in neformalnih situacijah (malica, šolski izlet, igra na dvorišču itd.).
- Opazovanje obstoječih vidnih znakov večkulturnosti na šoli (npr. napisi, plakati, večjezične brošure itd.), učnih pripomočkov, učbenikov itd.

RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

- Kako učitelji in drugi delujoči v okviru šolske skupnosti v osnovnih in srednjih šolah **pristopajo k vključevanju** otrok priseljencev?
- Kako **razumejo/sprejemajo** migracije, kulturno raznolikost in integracijo?
- Kako **spodbujajo** medkulturno sobivanje?
- Kako **organizirajo vsakdanje** šolsko življenje upoštevajoč kulturno raznolikost?
- Kako kulturna raznolikost **vpliva na njihovo delo** in vsakdanje življenje šole?
- V kolikšni meri **organizirajo šolske protokole** vključevanja priseljeniških otrok?
- Kateri so **izzivi in težave** obstoječega sistema vključevanja priseljenih otrok?
- Katere so **pozitivne plati** obstoječega sistema vključevanja priseljenih otrok?
- Katere so **neizkoriščene možnosti** za izboljšanje sistema vključevanja priseljenih otrok?
- V kolikšni meri je prisoten **otrokosrediščni pristop** k izobraževanju in integraciji priseljenih otrok?
- Idr.

II. PREDSTAVITEV DELNIH REZULTATOV MICREATE PROJEKTA – ZA SLOVENIJO

- Situacija na področju vključevanja otrok priseljencev – **v zadnjih letih izboljšanje** (pomen nacionalnih in EU projektov!)
- **Relativno dobra zakonodaja, priporočila in smernice** glede vključevanja otrok priseljencev.
- Problem, ker **niso zavezujoča**. Posledično velike **razlike med šolami**.
- Velike razlike med OŠ in SŠ. Tudi na ravni EU ugotavljajo, da je srednješolska raven pogosto izven dosega integracijskih ukrepov in priporočil.
- Razlike glede na lokacijo šole /glede na multikulturalnost širšega okolja.
- **Dvojnost**: posamezne šole in učitelji/ce nosilci izjemnih izkušenj in znanj, generatorji inovativnih pristopov... Istočasno na posameznih šolah odsotnost senzibilnosti in znanja, ki zadevajo medkulturno različnost in integracijo.

IZZIV: Manko **holističnega, standardiziranega in dolgoročnega pristopa k integraciji**

- Uvedba bolj **celovitega pristopa** k integraciji (trenutno največji poudarek na *jezikovni integraciji*; umanjka bolj celovita in *dvosmerna kulturna integracija*, „*politična*“ in *širša družbena integracija*, umanjka naslavljanje *mentalnega zdravja* in celostne dobrobiti priseljenih otrok...)
- **Poenotenje integracijskih ukrepov** in pristopov med šolami (ne zadostuje „nekaj izjemnih šol“).
- Uvedba **trajnega** in ne zgolj projektne **financiranja** (npr. zaposlitev kulturnega mediatorja, trajno financiranje integracijskih programov, specializirane psihološke podpre...) .

- Potrebna je uvedba sistematičnega **monitoringa in evalvacije** integracijskih procesov (indikatorji integracije so v pripravi)
- Dolgoročni cilj je **izenačenje** možnosti za priseljene otroke, zmanjšanje neenakosti in dolgoročna uspešna vključenost v družbe prihoda ne glede na to na katero šolo je priseljeni otrok obiskoval.
- Obstoječi učbeniki OŠ in SŠ **pomanjkljivo in slabo naslavlajo teme** večkulturnosti, medkulturnega sožitja; Učitelji **pogrešajo** teme **kulturne raznolikosti**.
- Učiteljem (še vedno) **primanjkuje medkulturnih znanj in veščin**; manko ustreznega medkulturnega izobraževanja tekom študija in vseživljenjskega doizobraževanja; zavezujočega za vse in ne prostovoljnost (vedno iste osebe vključene v projekte).

- **Težko ustrezno nasloviti potrebe** priseljenega otroka (preobremenjenost učiteljev, preveliki razredi, učenci z različnimi posebnimi potrebami, ni dodatne pomoči, ni znanja, ni gradiv ...).
- Večina **ne zaznava medkulturne nestrpnosti in konfliktov**, ki bi izvirali iz etnične pripadnosti. Ni protokolov ravnanja.
 - neprepoznavanje/idealiziranje/toleranca do nasilja

- **Odgovornost** za integracijo še vedno v največji meri sloni na **otroku** in njegovi **družini**. Premalo zavedanja, da gre za dvosmerni proces.
- **Odsotnost otrokosrediščnega pristopa** (pristop k integraciji, vključevanju je občasno individualiziran, tudi otroku prijazen, obenem: odsotnost glasu samih otrok).

III. NEKAJ IZKUŠENJ DRUGIH EVROPSKIH DRŽAV

Številni sorodni izzivi:

- Manko financ, časa, ljudi, znanja, učnih gradiv, drugih resursov ... za integracijo priseljenih otrok
- Težave s komunikacijo z otroki/starši
- Neznanje in nemoč kako ukrepati v primeru travmatiziranih otrok
- Anti-imigrantska politika; medijska in politična nenaklonjenost
- Vpliv Covid-19 in šolanje na daljavo priseljenih otrok
- Itd.

- **Specifične težave:**

- Bistveno večja jezikovna, kulturna in verska raznolikost šol, četrti, mest (šola v Barceloni - preko 140 različnih jezikov; Španija in UK, Italija – šole z 90% priseljenimi otroki, imigrantska geta, getoizirane šole; depriviligiranost - 15 oseb v enosobnem stanovanju...)
- Izrazita uradna protimigracijska politika – primer Poljske.
- Nelegalna naselja migrantov (Francija – Calais; Grčija, Turčija)- kako zagotoviti varnost, šolanje in integracijo otrok
- Itd.

a) Ko je potrebno poiskati „skupni imenovalec“

Ko gre za resnično veliko medkulturno raznolikost šole poiščejo **skupni imenovalec** kot izhodišče obravnave vseh otrok in integracije.

- „**Šola, ki spoštuje otrokove pravice**“ (primer šole UK)

UNICEF šola: **spoštovanje otrokovih pravic (Konvenciji ZN o otrokovih pravicah) v središče svojega etosa in učnega načrta.**

Šola ne zgolj uči o otrokovih pravicah, temveč **udejanja te pravice** v vseh odnosih med otroci in odraslimi na šoli.

Udejanjanje pravic otrok avtomatično podpre idejo integracije in pravico priseljenih otrok do primerne obravnave.

- **„Demokracija v centru pozornosti“** (primer šola na Danskem)
 - Poudarek na učenju demokracije in upoštevanju demokratskih načel in vrednot kot iskanje skupnega imenovalca za sobivanje namesto ‚zgolj‘ učenje jezika in kulturne adaptacije.
 - Vzgoja v **skupno državljanstvo**.

b) Ključen začetni sprejem!

- Barcelonske OŠ: „Raje teden več, kot manj“.
- Pozitivni učinki za nadaljnje delo v razredu.
- Različni pristopi začetnega sprejema:
 - ‚čustveni‘ sprejem,
 - spremljanje posebej ranljivih skupin,
 - projekti medsebojne podpore,
 - medvrstniške igre za izgradnjo odnosa zaupanja
 - sprejem cele družine in druženje družin tekom celega tedna
 - politike sprejemanja (**protokolih, ki določajo odgovornosti in potek**)

c) Ločeni ali skupaj?

Danska, Španija: v primeru izrazito različnih jezikov in večjega števila priseljenih otrok zagovarjajo **začetno vključenost v ločene razrede**.

- Španski „Sprejemni razredi“ financirani regionalno.
- Cilj je karseda hitra izenačitev v znanju lokalnega jezika.
- Poseben učitelj, ki dela zgolj s priseljenimi otroki.
- Šole same odločajo ali priseljene otroke vključijo v redne razrede, ali ne in kdaj ter katere. Fleksibilnost.
- Sami učitelji izpostavljajo, da so še posebej uspešni pri jezikovni integraciji takrat, ko sta v razredu 2 učitelja.

d) Različni načini komunikacije

- Običajno: kulturni mediator, prevajalec, Google prevajalnik, slovarji,....
- Španska OŠ: „**Psihomotorični projekt**“
 - Celostna komunikacija, ki presega zgolj besedno.
 - Vključitev telesne (tudi glasbene in umetniške komunikacije)
 - Otroci uporabijo celotno **telo kot sredstvo izražanja, komunikacije.**
 - „Kjer ni besed, je telo“; „Otroci z uporabo telesa, mislijo, delujejo in komunicirajo“; „Gib je terapevtski“.

e) Načrt sobivanja

- Na OŠ in SŠ (Španski primer):
 - 13 delavnic na katerih se učijo **mediacije, prepoznavanja in reševanja medetničnih tenzij in konfliktov**.
 - Uvedba **protokola** za reševanje konfliktnih situacij, ki se pojavijo tekom sobivanja in so sestavni del vsakdanjega življenja.
 - Vzpostavitev „**Odbora za sožitje**“ – ponuja izobraževanje in aktivnosti za učitelje in učence v navezavi na medkulturno sobivanje.

IV. KRITIČNA REFLEKSIJA UPRAVLJANJA VEČKULTURNOSTI V EVROPSKIH DRUŽBAH IN ŠOLAH

- Integracija priseljenih otrok je del širšega vprašanja upravljanja z večkulturnostjo v evropskih družbah.
- Osrednji IZZIV zagovornikov medkulturnega sobivanja je, kako prepoznati **medkulturne razlike** ob hkratnem **zagotavljanju enakosti med posamezniki** in zagotavljanju **stabilnosti celotne družbe**.

- Pozorni moramo biti na pogosto zmoto: „Multikulturalnost in enakost nista ista cilja z različnimi imeni.“ (Rex).
- Multikulturalna družba je prvenstveno družba, v kateri ljudje **niso enaki**, lahko so tudi **različno obravnavani** (npr. pozitivna diskriminacija) .
- V ozadju tako razumljenega multikulturalizma je ideja „pravice do različnosti“.
- Druge kulture in etnične manjšine si zaslužijo isto spoštovanje kljub svoji različnosti!

- Idealna multikulturalna družba (Rex) tista: zagotavlja **enakost v javni sferi**
 - *pravo*: enak pravni položaj
 - *politika*: pravica voliti in biti izvoljen
 - *ekonomija*: enaka obravnava na trgu dela
- in spodbuja **raznolikost v zasebni sferi** (kultura, jezik, vera).

Realizacija ni vedno enostavna

- Primer *javnega šolskega sistema*:
 - V kolikšni meri naj pokriva področja, ki sodijo v domeno „**zasebnih vrednot**“ (kot so npr. vrednote vezane na družino, poroko, spolnost..)?
 - Kurikulum in učbeniki odsevajo zakonodajo in vrednote družbe. npr. monogamija, pravna izenačitev poročenih in neporočenih, spolnost pred poroko in mimo nje Spolna vzgoja v šolah, spolnost pri biologiji)
 - Pa tudi mešani razredi pri telovadbi, plavanju; šolska prehrana; prikriti kurikulum, ki spodbuja matično kulturo in jezik itd.

- Vprašanje **religije** v okviru šolskega sistema
 - Evropa sloni na judovsko-krščanski tradiciji in vrednotah;
 - Ločitev Cerkve in države v Evropi
 - * kljub temu: dopušča privatne katoliške šole, zakaj ne muslimanskih, hindujskih itd.)
 - * Ali v šolah zagotoviti prostor za molitev?
 - * Kako naslavljati vero, boga (nedavni primer umora učitelja v Franciji)

Ko uskladitev izključujočih vrednot ni možna: Primer VB

- Sikhi, nožiček & šola (prevlada zakona nad „pravico do kulturne identitete“)
- Hindujci, turban & policijska čelada (prevlada „pravice do kulturne identitete“ nad zakonom)

Preko poenostavljenih pričakovanj

- Proces integracije **ni enostaven, neproblematičen in enosmeren** proces prilagajanja priseljenega otroka novemu kulturnemu in družbenemu kontekstu.
- Nujno je upoštevanje dinamično, večplastno naravo integracijskega procesa in pa dejstva, da se integracija **ne odvija v družbenem vakumu**.
- Integracija pogosto zaznamujejo **izključujoči, tudi konfliktni interesi** na ravni politike, institucij, posameznikov (Onsès and Riera Retamero, 2020).

- Vpliv nacionalizmov, islamofobije, rasizmov na ravni širše družbe (posredovani preko političnega in medijskega diskurza)
- Številne raziskave po različnih evropskih državah še vedno izpostavljajo obstoj pričakovanj, da naj se **priseljenci prilagodijo, ob tem pa družbeni sistem ostaja nespremenjen/otrok prilagodi ob tem pa šolski sistem ostaja nespremenjen**

Problem kulturnega relativizma

- Primer mladoletnih/dogovorjenih/prisilnih porok: primer „Deklica iz Londona“ (nihče od odraslih/odgovornih ni odreagiralo/jo zaščitil v imenu „kulturne tradicije“ in kulturnega relativizma).
- Koncept **kulturnega relativizma Vs. koncept otrokovih pravic**
- Pa tudi: obrezovanje, pokrivanje telesa (naglavna ruta-nidžab/burka)....

Etnizacija in reprodukcija etničnih stereotipov

- Multikulturalnost v šolah:
 - različne **vidne prezentacije** (večjezične slike, plakati, slike).
 - **spodbujanjem participacije priseljenih otrok na šolskih predstavah in različnih dogodkih** (pesmi, jezik, tradicionalni plesi, hrana itd).
- Problem: večkulturalnosti osredotočeno zgolj na **prepoznavnost večjezičnosti in (tradicionalnih) etničnih elementov kultur**.

Etnizacija in reprodukcija etničnih stereotipov

- **Etnizacija priseljenih otrok, stereotipizacija in reprodukcija "medkulturnih razlik" in "kulturnih stereotipov,"**
- O. Radtke: folklorizmu; takšna multikulturalnost je obrnjen etnocentrizem
- Tako dojeta multikulturalnost: spodbuja „**revitalizacijo etničnih razlik, namesto, da bi omogočala njihovo dekonstrukcijo, redukcijo in demistifikacijo**“.

„Kulturna dualnost“: mi - oni

- Homogeni „Mi“ napram homogenim „njim“
- Kulturna dualnost: slovenska kultura – druge kulture
- Tudi slovenska (vse!) kultura je notranje izjemno raznolika, kompleksna in heterogena, različne zgodovine, različna narečja, različne politične ideologije, različne kulturne/etnične identitete itd.
- Potreben je poudarek na kompleksnosti, raznolikosti in prečenju kultur (=transkulturalnosti)

NEPRIMERNE PREDPOSTAVKE IN KULTURNI ESENCIALIZEM

- Primer iz terena (SDU)- „opazovanje udeležencev“ v razredu:
 - a) „Prepoved fizične kazni v šolah“
 - b) „Palestina“ (zanikanje otrokove pripadnosti in identitete)

Učiteljica kljub najboljšim namenom ni uspela uvideti perspektive otroka.

„INTERGENERACIJSKA INTEGRACIJA“

- Potreba po integraciji **druge in tretje generacije priseljencev**.
- Tudi v Sloveniji: otroci rojeni v Sloveniji ali tisti, ki so prišli kot predšolski otroci lahko tako slabo govorijo slovensko ob prihodu v OŠ – obiskujejo tečaj slovenskega jezika
- Kakšen je položaj otrok druge in tretje generacije? Kako se opredeljujejo? Kako so videni s strani drugih? Razkol med samoopredelitvijo in opredelitvijo s strani drugih (primer dijakov) .
- Neprostoovoljno ohranjanje „migrantskega statusa“: deklica iz VB, njena mama in oče rojena v UK, Njena babica je iz Jamajke in dedek Anglež;

- Kdaj postaneš polnopraven član družbe?
- Posledice neuspešne integracije:
 - primer druge in tretje generacije francoskih Alžirce in Tunizijcev (brez šol, brez služb, getoizirani, družba jih ne sprejema); posledično se ne počutijo del družbe...
 - Nedavni teroristični napad na Dunaju (storilec je rojen v Avstriji).

Hvala za vašo pozornost.

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement N°822664.

Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa za izvajanje evropske kohezivne politike v obdobju 2014-2020.